

Wat is jullie geheim?

Ds. Esther Struikmans

Enkele jaren geleden bracht ik tijdens mijn zomervakantie een maand door in Albanië om onderzoek te doen naar de uitstekende relaties tussen christenen en moslims. Ik had gehoord dat zij al eeuwenlang zeer goed met elkaar samenleven. Daar wilde ik meer van weten, want wellicht zouden wij daar in Nederland en de rest van Europa ook iets van kunnen leren.

Ooit begon ik naast mijn theologiestudie aan een extra studie 'Talen en Culturen van het Nabije en Midden-Oosten'. Ik ben al lang erg geïnteresseerd in de achtergronden van en relaties tussen christenen, joden en moslims. En met name in het Middellandse Zeegebied, dat min of meer de bakermat vormt van deze drie godsdiensten. Voor mijn afstudeeronderzoek viel, vanwege de gevaarlijke situatie in veel Arabische landen op dat moment, de keuze op Albanië, een land waar ik al heel lang naar toe wilde. Het was buitengewoon boeiend en inspirerend om allerlei mensen te interviewen over mijn onderzoeksvraag: 'Wat is jullie geheim? Hoe komt het dat het bij jullie al zoveel eeuwen zó goed gaat tussen aanhangers van verschillende religies?' Ik sprak vrouwen en mannen, hoog- en laagopgeleid, dorpsbewoners en stadsmensen, moslims en christenen. Op basis van de geluidsopnamen tijdens de interviews en literatuurstudie maakte ik een audiodocumentaire en een afstudeerscriptie. De documentaire en de scriptie hadden een specialistisch karakter en waren in het Engels, daarom vatte ik het plan op om een toegankelijke versie te maken bestemd voor een Nederlands lezerspubliek en toegespitst op de Nederlandse situatie.

Hoe het misging in de regio

In mijn boek ga ik ook in op hoe het juist misging in de regio en elders, zoals onder andere tijdens de gewapende conflicten in Bosnië-Herzegovina en Kosovo in de jaren '90. Soms leek het geweld als het ware 'uit de lucht te komen vallen', maar vaak was er toch al een lange aanloop. Daarom is het zinvol te leren letten op alarmsignalen, die aangeven dat de onderlinge verhoudingen beginnen te verslechteren. In het boek komen daar een aantal van aan de orde, zoals segregatie (apart van elkaar wonen, werken en naar school gaan), specifieke vormen van discriminatie, minachtende benamingen voor bepaalde bevolkingsgroepen in de media, scheidslijnen die soms niet alleen religieus en etnisch, maar gelijktijdig ook economisch zijn, enzovoort.

Tipje van de sluier

In Albanië ging en gaat het gelukkig wel goed tussen de ongeveer 70% moslims en 30% christenen. Ook toen ik er deze zomer, juli 2016, weer terug was, hoorde ik vrijwel uitsluitend positieve en enthousiaste geluiden over de onderlinge relaties van Albanezen met verschillende religieuze achtergronden. Hun 'geheim' werkt blijkbaar nog steeds! Ik zal hieronder een tipje van de sluier oplichten.

Er is niet één geheim, maar meerdere geheimen. Sommige daarvan zijn historisch bepaald, of heel specifiek voor Albanië of de Balkan. Andere zijn algemener. In de interviews en de literatuur kwam een aantal historische aspecten telkens terug. Zo is de onderdrukking tijdens het communistisch/atheïstisch regime van dictator Enver

Hoxha (1941-1985) iets waar alle religieuze groepen in Albanië in vrijwel gelijke mate onder hebben geleden, waardoor de saamhorigheid is versterkt. Een ander aspect is het zogenoemde cryptochristendom, verborgen christendom. Tijdens de Ottomaanse (Turkse) periode, die in Albanië zo'n vijfhonderd jaar duurde, vonden er veel (schijn)bekeringen naar de islam plaats. Vaak was dit uit financiële motieven, bijvoorbeeld om extra belastingen te vermijden, die christenen wel moesten betalen en moslims niet, of om meer kans te maken op een goede baan. Soms vond er een echte, innerlijke bekering plaats. In andere gevallen bleef men, ook door de generaties heen, qua overtuiging christen. Voor de buitenwereld was men (met name het hoofd van de familie) moslim, maar binnenshuis christen. Doordat de scheidslijnen van moslims en christenen dwars door de samenleving en zelfs door vele families heen kwamen te lopen, kende vrijwel iedere Albanees veel mensen van de andere religieuze groep van zeer nabij, waardoor vooroordelen weinig kans kregen. Het late opkomen van het nationalisme en de late onafhankelijkheid van de Albanese Orthodoxe kerk hebben waarschijnlijk ook een positieve rol gespeeld. Daardoor is er weinig verwevenheid van religie en nationale identiteit.

Maar veel belangrijker nog blijken bepaalde keuzes en een heel specifieke, positieve houding van de Albanezen te zijn. Dat zijn zaken die ook voor ons in Nederland van groot belang zijn om positief en harmonieus met elkaar om te gaan. In mijn boek ga ik ook op die specifieke keuzes en houding van de Albanezen in. Ik hoop van harte dat mijn boek een klein steentje mag bijdragen aan het vergroten van de verdraagzaamheid in ons land. Want verdraagzaamheid en onderlinge harmonie zijn van groot belang voor onze samenleving en voor de toekomstige generaties.